

Aluekehittämisen ja aluesuunnittelun pohjoismainen yhteistyöohjelma 2017–2020

Hyväksytty aluepolitiikan virkamieskomiteassa (ÄK-R) 15.6.2016

Tiivistelmä

Pohjoismaiden aluepolitiikasta vastaavat ministerit ovat laatineet pohjoismaisen yhteistyöohjelman, jonka tavoitteena on edistää entistä laajempaa tiedonvaihtoa, nostaa esiin hyviä esimerkkejä toimista poliittisesti tärkeillä aloilla ja vahvistaa Pohjoismaiden aluepoliittista yhteistyötä.

Jo pitkään jatkunut Pohjoismaiden aluepoliittinen yhteistyö luo hyviä mahdollisuuksia yhdessä oppimiseen, keskinäiseen ymmärrykseen ja yhteisiin toimiin. Yhteistyön perusajatuksen mukaan yhdessä oppiminen ja yhteiset ratkaisut ovat keskeisiä tekijöitä Pohjoismaiden alueiden kestävästä kehityksestä edistävien tulosten saavuttamiseksi.

Yhteistyöohjelman lähtökohtana on vastata Pohjoismaiden nykyisiin ja tuleviin aluepoliittisiin haasteisiin. Myös kestävä kehitys, tasa-arvon sekä lasten ja nuorten näkökulman ja oikeuksien periaatteet toimivat yhteistyöohjelman pohjana. Aluepolitiikan ja aluesuunnittelun pohjoismainen yhteistyöohjelma 2017–2020 nostaa esille Pohjoismaiden, Ahvenanmaan, Färsaarten ja Grönlannin kannalta tärkeimpiä painopistealueita ja niiden priorisointeja. Laajan neuvonpito-prosessin perusteella painopistealueiksi on valittu:

1. *Kestävä maaseutukehitys*
2. *Innovatiiviset ja muutoskykyiset alueet*
3. *Kestävät kaupungit ja kaupunkikehitys*

Yhteistyöohjelman tehtävänä on käynnistää ja toteuttaa sellaista pohjoismaista toimintaa, joka luo lisäarvoa verrattuna kansalliseen toteuttamiseen. Tämä koskee muun muassa hankkeita ja selvityksiä, jotka edesauttavat kokemusten- ja tiedonvaihtoa sekä politiikan kehittämistä. Näin ohjelman avulla edistetään aluepolitiikan kansallisia ja alueellisia strategioita sekä aluepoliittisia toimia. Ohjelman tavoitteena on myös vahvistaa Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorien ja laitosten välistä yhteistyötä.

Aluepolitiikan pohjoismaisen yhteistyöohjelman 2017–2020 täytäntöönpano tapahtuu pääasiassa kolmen teemaryhmän alaisuudessa, joista jokainen vastaa oman panostusalueensa toteuttamisesta aluepolitiikan virkamieskomitean toimeksiannosta ja tiiviissä yhteistyössä Nordregion kanssa. Myös aluepolitiikan alalla toimivat pohjoismaiset laitokset osallistuvat ohjelman täytäntöönpanoon.

Sisällys

1.	Johdanto	3
1.1.	Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteistyöohjelmista	3
1.2.	Aluepolitiikan yhteistyöohjelmasta.....	3
2.	Yhtenäisen Pohjolan strategiset painopistealueet ja tavoitteet	4
2.1.	Painopistealue 1: Kestävä maaseutukehitys.....	5
2.2.	Painopistealue 2: Innovatiiviset ja muutoskykyiset alueet	7
2.3.	Painopistealue 3: Kestävät kaupungit ja kaupunkikehitys	9
2.4.	Horisontaaliset näkökulmat	11
3.	Yhteistyöohjelman toteutus	12
3.1.	Aluepoliittiset teemaryhmät.....	12
4.	Sektorin rakenne	13
4.1.	Elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto (MR-NER)	13
4.2.	Aluepolitiikan virkamieskomitea (ÄK-R).....	14
4.3.	Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö	14
4.4.	Nordregio – aluekehityksen pohjoismainen osaamiskeskus	14
4.5.	Raja-alueyhteistyö	15
4.6.	Länsi-Pohjolan rahasto.....	16
4.7.	Pohjoismaisen yhteistyön sektorien välisen koordinoinnin kehittäminen	16

1. Johdanto

1.1. Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteistyöohjelmista

Tässä Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteistyöohjelmassa kuvataan aluepolitiikan tärkeimpiä priorisointeja vuosina 2017–2020. Yhteistyöohjelma ohjaa sektorin toimintaa, mutta sitä on syytä tarkastella myös suhteessa muihin Pohjoismaiden ministerineuvoston ohjausasiakirjoihin, jotka esitellään taulukossa 1.

Taulukko 1: Pohjoismaiden ministerineuvoston ohjausasiakirjat

Asiakirja	Kohderyhmä	Kesto
1. Yhteistyöministereiden visiojulistus	Pohjoismaiden ministerineuvosto	Ei päättymispäivää
2. Sektorienväliset strategiat	Pohjoismaiden ministerineuvosto	Enintään 6 vuotta
3. Yhteistyöohjelma	Sektorikohtainen	4 vuotta
4. Puheenjohtajakauden ohjelma	Pohjoismaiden ministerineuvosto	1 vuosi

1.2. Aluepolitiikan yhteistyöohjelmasta

Pohjoismaiden aluepolitiikasta vastaavat ministerit ovat laatineet pohjoismaisen yhteistyöohjelman, jonka tavoitteena on antaa hyviä esimerkkejä poliittisesti tärkeiksi nostettujen alojen toimista ja uusista ratkaisuista sekä vahvistaa aluepoliittista yhteistyötä. Yhteistyöohjelmalla vahvistetaan myös Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorien ja laitosten välistä yhteistyötä.

Pohjoismaiden aluepoliittisella yhteistyöllä on pitkät perinteet. Yhteistyön perusajatuksen mukaan yhdessä oppiminen ja yhteiset ratkaisut ovat keskeisiä Pohjoismaiden alueiden kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Aluekehityksen ja aluesuunnittelun pohjoismainen yhteistyö on ainutlaatuisia ja se luo erinomaiset mahdollisuudet yhdessä oppimiseen ja ymmärtämiseen sekä yhteisiin aluepoliittisiin toimiin. Pohjoismaisen yhteistyön perusta, *pohjoismainen hyöty* ja lisäarvo, pohjautuu Pohjoismaiden lukuisiin yhtäläisyyksiin, jotka mahdollistavat tiedon- ja kokemustenvaihdon sekä toisilta oppimisen samantyyppisissä haasteissa tai ongelmassa. Maiden välillä on kuitenkin eroja muun muassa suunnittelujärjestelmissä, alue- ja kuntarakenteissa sekä aluekehityksen ohjauskeinoissa, minkä seurauksena yhteistyö on dynaamista ja kehittävä. Pohjoismainen yhteistyö toimii myös yhteistyöfoorumina ja täydentää kansallista ja alueellista yhteistyötä Interreg-ohjelmien ja Itämeri-strategian parissa sekä Itämeren maiden aluesuunnitteluyhteistyössä (VASAB), Arktisessa neuvostossa ja muissa kansainvälisissä yhteistyöorganisaatioissa.

Pohjoismaiden alueilla on tällä hetkellä mahdollisuuksia ja haasteita kestävä kehityksen osa-alueilla. Viime vuosien talouskehitystä ovat luonnehtineet nousu- ja laskukaudet sekä väestönkehityksen muutokset voimakkaan kaupungistumisen, ikääntyvän väestön ja pakolaisten lisääntyneen maahanmuuton myötä. Ympäristöasioissa huomio on vuonna 2015 laadituissa kansainvälisissä ilmastotavoitteissa hiilidioksidipäästöjä vähentämällä ja siirtymällä kohti vihreämpää taloutta. Useat Pohjoismaat kehittävät tai toteuttavat parhaillaan vihreää kasvua ja biotaloutta koskevia siirtymästrategioitaan, jotka puolestaan vaikuttavat aluekehitykseen. Sosiaalisen kestävyys edistäminen on perinteisesti ollut tärkeää pohjoismaisessa yhteistyössä. Nykyään aluekehityksen

sosiaalinen ulottuvuus korostuu pakolaisvirroissa sekä alueiden tehtävässä ottaa vastaan ja kotouttaa vastikään maahan tulleita asukkaita. YK:ssa on myös tekeillä tärkeitä tavoitteita sisältävä niin kutsuttu Agenda 2030 -strategia, jonka tavoitteisiin myös aluesektorin on tärkeää ottaa kantaa ja osallistua.

Aluepolitiikan pohjoismainen yhteistyö on edistänyt tiedon- ja kokemustenvaihtoa Pohjoismaiden sekä Ahvenanmaan, Färsearten ja Grönlannin välillä muun muassa eri alojen työryhmien hankkeiden ja kokemustenvaihdon sekä yhdessä laadittujen tilastollisten tietopankkien kautta, ja ne ovat toimineet pohjana vertaileville analyyseille Pohjoismaissa sekä suhteessa muuhun Eurooppaan. Myös yhteistä tutkimusta on jo pidemmän aikaa harjoitettu (Nordregio-tutkimuslaitoksessa) tavoitteena saada lisää tietoa aluepolitiikan ja aluesuunnittelun edellytyksistä sekä poliittisten toimien vaikutuksista eri puolilla Pohjolaa. Pohjoismaat ovat myös kasvattaneet tietopohjaansa EU:n koheesio politiikkaan sisältyvistä toimista etenkin osallistumalla aktiivisesti kansallisiin, alueellisiin, raja-alueiden ja maiden välisiin ohjelmiin sekä Itämeri-strategiaan.

Raja-alueyhteistyö on ollut tärkeä osa pohjoismaista yhteistyötä. Raja-alueyhteistyön lähtökohtana on ollut se, että Pohjoismaiden raja-alueet sijaitsevat usein kunkin maan perifeerisillä alueilla, minkä vuoksi maan rajat ylittävä yhteistyö tuo alueille suurta hyötyä. Toinen yhteistyön lähtökohta on se, että rajat itsessään luovat esteitä yritysten ja työntekijöiden liikkuvuudelle. Pohjoismaisen yhteistyön puitteissa on saatu aikaan monia ratkaisuja raja-alueiden palveluihin, työmatkaliikenteeseen, yrityskehitykseen ja rajaesteisiin muun muassa *raja-aluekomiteoiden* kautta ja erilaisten ohjelmien, kuten esimerkiksi *Arktisen yhteistyöohjelman*, *Pohjoismaisen väestönkehitysohjelman* sekä eurooppalaisten *Interreg-ohjelmien* avulla.

Aluepolitiikan pohjoismaisen yhteistyöohjelman lähtökohtana on vastata Pohjoismaiden nykyisiin ja tuleviin haasteisiin. Kaikkien Pohjoismaiden kansallisena yleistavoitteena on saada aikaan kestävää alueellista kasvua tai kehitystä hyödyntämällä parhaalla mahdollisella tavalla maan kaikkien eri osien mahdollisuuksia – niin kaupunkialueilla kuin harvaan asutuilla seuduilla. Nämä kansalliset yleistavoitteet muodostavat aluepolitiikan ja aluekehityksen pohjoismaisen yhteistyön perustan, ja yhteistyölle on määritetty kolme yleistemaa ja painopistealuetta, joita maat pitävät tärkeimpinä pitkän aikavälin tavoitteina (ks. luku 2).

Elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto (MR-NER) on hyväksynyt yhteistyöohjelman syksyllä 2016, ja se on voimassa vuoteen 2020 asti. Vuosien 2017–2020 yhteistyöohjelman laadinnassa on hyödynnetty edellisestä yhteistyöohjelmasta saatua tietoa ja kokemuksia.

2. Yhtenäisen Pohjolan strategiset painopistealueet ja tavoitteet

Ohjelmassa kuvatut strategiset painopistealueet pohjautuvat aiemman aluepoliittisen yhteistyön osa-alueille, osaamisen kehittämiseen, kokemustenvaihtoon ja politiikan kehittämiseen Pohjoismaissa sekä Ahvenanmaalla, Färsearilla ja Grönlannissa.

Pohjoismaiden määrittämät tärkeimmät aluepoliittiset haasteet yhteistyöohjelmassa 2017–2020 voidaan tiivistää kolmeen painopistealueeseen. Ne on valittu Pohjoismaiden vuoteen 2020 ulottuvien aluepoliittisten priorisointien sekä Pohjoismaissa, Ahvenanmaalla, Färsearilla ja Grönlannissa käydyn laajan neuvonpitoprosessin pohjalta.

1. Kestävä maaseutukehitys
2. Innovatiiviset ja muutoskykyiset alueet
3. Kestävät kaupungit ja kaupunkikehitys

Aluepolitiikan ja aluesuunnittelun pohjoismaisessa yhteistyöohjelmassa 2017–2020 priorisoidaan hankkeita ja toimintaa, joiden avulla voidaan tunnistaa, analysoida, verrata ja kehittää pohjoismaisia esimerkkejä ja ratkaisuja alueellisiin ja paikallisiin haasteisiin, jotka liittyvät kestäväan maaseutukehitykseen, innovatiivisiin ja muutoskykyisiin alueisiin sekä kestäviin kaupunkeihin ja kaupunkikehitykseen.

Hankkeiden valmistelun yhteydessä tulee ottaa huomioon myös alla esiteltävät horisontaaliset näkökulmat sekä sektorienvälinen yhteistyö (luvut 2.4. ja 4.7.). Jokaista painopistealuetta varten perustetaan myös teemaryhmä (luku 3.1.), joka saa tehtäväksi laatia oman työohjelman sisältäen täsmällisemmät toteutuksen tavoitteet, toimet, aikataulu ja budjetti.

Yhteistyöohjelman strategiset tavoitteet ja odotetut vaikutukset

Aluepolitiikan ja aluesuunnittelun pohjoismaisen yhteistyöohjelman tehtävänä on käynnistää ja toteuttaa toimintaa pohjoismaisella tasolla, mikä luo lisäarvoa verrattuna kansalliseen toteuttamiseen. Tähän toimintaan sisältyvät muun muassa hankkeet ja selvitykset, jotka edesauttavat tiedon- ja kokemustenvaihtoa sekä politiikan kehitystä ja jotka siten parantavat kansallisia ja alueellisia poliittisia strategioita ja poliittisia työkaluja – sektorienväliset teemat mukaan lukien (ks. 2.4.). Ohjelma korostaa alueellista ulottuvuutta ja pyrkimystä toteuttaa yhteistyöohjelmaa suuremmassa määrin yhdessä alueiden, alueellisten yhteistyöelinten ja kansallisten viranomaisten kanssa sekä monialaisesti muiden aluepolitiikkaan vaikuttavien sektorien kanssa. Ohjelman strategisena tavoitteena onkin kansallisen ja alueellisen tason yhteistyön vahvistaminen kaikissa Pohjoismaissa sekä Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa, jotta saataisiin luotua synergiaa alueelliseen kehitystyöhön ja edistettyä alueellisten strategioiden kehittämistä.

Ohjelman tavoitteena on myös vahvistaa Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorien ja laitosten välistä yhteistyötä. Ohjelman täytäntöönpanon strategisena tavoitteena on parantaa yhteyksiä muihin pohjoismaisiin ohjelmiin ja strategioihin (esimerkiksi tiedon siirto *Arktisesta yhteistyöohjelmasta*). Ohjelman tarkoituksena on myös edistää konkreettisesti ja tarvittavalla tavalla Pohjoismaiden ja alueiden työtä eurooppalaisten ohjelmien, strategioiden ja rahastojen puitteissa, kuten esimerkiksi Itämeri-strategian, Interreg-ohjelmien ja rakennerahastojen parissa.

2.1. Painopistealue 1: Kestävä maaseutukehitys

Maaseutukehitys on tärkeä teema kaikissa Pohjoismaissa sekä Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa. Pohjoismaiden kaikilla alueilla on yhtäläisiä haasteita, kuten väestönkehitys, palvelut, infrastruktuuri, digitalisaatio, elinkeinoelämä, asuminen, houkuttelevuus, koulutus, työllistyminen, luonto ja ympäristö. Maaseudun, harvaan asuttujen alueiden ja reuna-alueiden kehitys on tärkeää koko Pohjolan yhtenäisen kehityksen kannalta. Vain siten saadaan hyödynnettyä Pohjoismaiden eri alueiden potentiaalia ja torjuttua lisääntyvää alueellista epätasapainoa esimerkiksi talouskasvun, väestönkehityksen, palveluiden saatavuuden, sukupuolijakauman ja koulutustason osalta.

Yllä mainittujen aluepoliittisten olosuhteiden taustalla ovat kaikkiin Pohjoismaihin vaikuttavat monet eri suuntaukset – erityisesti globalisaatio ja kaupungistuminen eli väestön muutto reuna-alueilta ja harvaan asutuilta alueilta alueellisiin keskuksiin ja suurkaupunkeihin. *State of the Nordic Region* -

raportin mukaan yli 97 prosenttia väestön kokonaiskasvusta on viimeisten 20 vuoden aikana keskittynyt Pohjolan 30 suurimmalle kaupunkialueelle. Kansainvälinen maahanmuutto muodostaa kaksi kolmasosaa väestön kokonaiskasvusta. Alhaisen tai negatiivisen väestönkehityksen alueilla seurauksena on heikentynyt huoltosuhde, kun yhä harvemman työssäkäyvän täytyy elättää yhä suurempaa ikääntyneiden joukkoa. Maaseutukehityksen edellytyksiin vaikuttavat myös suuresti harva asutus sekä etäisyydet suurempiin kaupunkeihin ja suuremmille markkinoille.

Yhteistyöohjelman priorisoinnit

Ikääntyvä väestö ja hyvinvointijärjestelmät – väestönkehityksen haasteet

Yli 65-vuotiaiden määrä lisääntyy voimakkaasti kaikissa Pohjoismaissa sekä Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa. Seuraavien 30 vuoden kuluessa tämä ikäryhmä kasvaa 50–100 prosenttia Pohjoismaissa. Ikääntyvä väestö ja kaupungistuminen aiheuttavat erityisen suuria haasteita monille Pohjoismaiden reuna-alueille ja harvaan asutuille alueille. Tämä käy ilmi myös väestönrakenteen haavoittuvuusindeksistä, jonka Nordregio laati aluepolitiikan pohjoismaisen yhteistyöohjelman 2009–2012 puitteissa. Työikäisten joukko supistuu jatkuvasti ja entistä useampi on vastaavasti hoidon ja hoivan tarpeessa, mikä aiheuttaa sekä taloudellisia että henkilöstöön liittyviä haasteita palveluiden ja hyvinvoinnin tarjonnassa. Siksi tarvitaan työmarkkinoiden rakenteellisia ratkaisuja, esimerkiksi keinoja saada entistä enemmän miehiä töihin hyvinvointialalle, sekä keinoja saada entistä useampi työskentelemään pidempään muun muassa korotetun eläkeiän ja työympäristöön kohdistuvien toimenpiteiden kautta. Lisäksi tarvitaan innovatiivisia palveluratkaisuja ja malleja väestönkehityksen haasteisiin vastaamiseksi alueiden ja yhteiskuntien eri edellytysten pohjalta.

Sosiaaliset innovaatiot ja sosiaalinen yrittäjyys – palveluiden tarjoamisen uudet tavat

Sosiaalisten innovaatioiden ja sosiaalisen yrittäjyyden eli hyvinvointipalveluiden tarjoamisen uusien tapojen mahdollisuudet ovat saaneet entistä enemmän poliittista huomiota viime vuosina. Sosiaalinen yrittäjyys ja sosiaaliset innovaatiot merkitsevät uusien palveluratkaisujen kehittämistä sekä samalla uusien sosiaalisten suhteiden luomista tavoitteena vahvistaa paikallisyhteisöä ja sosiaalista pääomaa. Sosiaalisten innovaatioiden rikkaus ja vahvuus riippuvat useista tekijöistä, kuten julkisten hankintojen säännöistä ja rahoitusmahdollisuuksista sekä innovaatioita edistävästä laitoksista (rahastoista, viranomaisista, välittäjinä toimivista laitoksista). Terveys-, koulutus-, työmarkkina- ja hoiva-alan palvelukehityksessä on jo esimerkkejä siitä, miten sosiaaliset innovaatiot edistävät Pohjoismaiden paikallisyhteisöjen kehitystä. Tällä alalla on vielä lisää mahdollisuuksia yhteiseen oppimiseen ja kehitykseen sekä kansallisesti että alueellisesti.

Tarvittavan osaamisen saatavuus on kasvava haaste Pohjoismaiden eri alueilla. Asiaa käsitellään myös painopistealueen 2 osana. Väestönkehityksen takia tämä haaste on erityisen suuri maaseudulla. Lisääntynyt maahanmuutto Pohjoismaihin saa kuitenkin osaltaan aikaan myönteisempää väestönkehitystä myös reuna-alueilla. Näiden alueiden kestävä väestönkasvun ratkaisuna on kannustaa alueelle muuttoon ja siellä pysymiseen tarjoamalla hyviä olosuhteita, jotka mahdollistavat uusien asukkaiden pääsyn paikallisille työmarkkinoille. Tästä aiheesta olisi hyvä vaihtaa kokemuksia sekä kehittää uusia toimia muun muassa ammatillisen osaamisen tunnustamiseen, aikuiskoulutukseen, kieliopetukseen ja yrittäjyyteen.

Reuna-alueita vahvistetaan raja-alueyhteistyön ja entistä paremman saavutettavuuden avulla

Väestönkehityksen, palveluiden, infrastruktuurin ja työmarkkinoiden haasteet ovat ylipäänsä suurimpia Pohjoismaiden reuna-alueilla ja kaikista harvimmin asutetuilla alueilla. Raja-alueyhteistyöstä voi olla apua näihin haasteisiin vastaamisessa. Näiden asioiden parissa tehtävää pohjoismaista yhteistyötä käsitellään myös painopistealueen 2 osana. Kestävä aluekehityksen toisena tärkeänä edellytyksenä on entistä parempi saavutettavuus niin fyysisesti kuin digitaalisestikin.

Painopistealueella 1 tehtävän työn tavoitteet

Tavoitteena on edistää politiikan kehittämistä ja uusia ratkaisuja maiden kestävän maaseutukehityksen haasteiden parissa. Hankkeiden ja toiminnan tavoitteena on

– kartuttaa tietoa nostamalla esiin konkreettisia esimerkkejä, tilastoja ja politiikan kannalta tärkeitä päätelmiä painopistealueen tavoitteen saavuttamiseksi.

– tuoda esiin aluepolitiikan organisatorisia ja rakenteellisia näkökulmia ja parantaa ymmärrystä siitä, miten monitasoinen hallinta vaikuttaa painopistealueen politiikan ja toimien toteuttamiseen.

Tuloksiksi odotetaan tavoitteiden mukaisten toimien toteuttamista kaikissa priorisoinneissa, joita ovat **väestönkehityksen haasteet, palvelualan sosiaaliset innovaatiot ja sosiaalinen yrittäjyys, tarvittavan osaamisen saatavuus ja raja-alueyhteistyö.** Toimista saadaan konkreettisia tuloksia ja oppeja, joita pohjoismaiset toimijat voivat hyödyntää kehittäessään aluepolitiikkaa. Toimien suuntausta ja erityisiä tavoitteita täsmennetään ja selvennetään teemaryhmien ohjelmissa.

Kohderyhminä ovat kansalliset, paikallis- ja alueviranomaiset sekä Pohjoismaiden aluepolitiikan ja maaseutukehityksen parissa työskentelevät toimijat ja organisaatiot. Tehokas osaamisen välitys varmistetaan määrittelemällä selkeä kohderyhmä kunkin teemaryhmän työohjelmassa selkeän viestintäsuunnitelman avulla ja kohderyhmien säännöllisellä vuoropuhelulla.

2.2. Painopistealue 2: Innovatiiviset ja muutoskykyiset alueet

Pohjoismaiden talouskasvu syntyy alueellisten ja paikallisten innovaatioiden ja yrittäjyyden avulla. On tärkeää, että aluepolitiikassa tuetaan ja rohkaistaan alueellisia innovaatioympäristöjä ja elinkeinoelämää edistäviä toimia niin, että alueet voivat hyödyntää omia mahdollisuuksiaan älykkäässä ja kestävässä kehityksessä. Kaupunkien ja maaseudun tutkimusympäristöjen, julkisten viranomaisten ja elinkeinoelämän välistä strategista yhteistyötä tulee kehittää kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Jatkotyössä mielenkiintoisia teemoja ovat klusterien kehittäminen ja alueelliset innovaatioprosessit. Samalla tulee ymmärtää globalisaation mahdollisuudet ja haasteet ja jatkaa työtä sen pohjalta.

Pohjoismaiden innovaatio- ja tutkimusympäristöjen analyysi on nykyään läheisesti kytköksissä älykkään erikoistumisen käsitteeseen, joka on laajalti käytössä koko Euroopassa. Pohjoismaiden alueiden tulee hyödyntää tätä ajattelutapaa omien innovaatiostrategioidensa luomisessa sekä innovatiivisten alueiden kehittämisessä nykyisten vahvuksiensa pohjalta yhdistelemällä resursseja uusilla tavoilla sekä osallistamalla uusia toimijoita työhön.

Pohjoismaiden alueet ovat avoimia globaaleja talouksia, mutta niiden kestävä kasvu perustuu pitkälti paikallisiin raaka-aineisiin ja resursseihin, minkä vuoksi on erityisen tärkeää ymmärtää paikallisia ja globaaleja yhteyksiä esimerkiksi biotalouden tai biopohjaisten tuotteiden osalta. On myös erityisen tärkeää analysoida hyviä esimerkkejä ja mahdollisuuksia innovatiivisten alueellisten ympäristöjen (klusterien, osaamiskeskusten jne.) kehittämiseksi – ei pelkästään suurissa kaupungeissa vaan myös reuna-alueilla, esimerkiksi arktisella alueella.

Yhteistyöohjelman priorisoinnit

Vihreä kasvu, sininen kasvu, biotalous ja älykkäät energiajärjestelmät

Niin Euroopan kuin Pohjoismaidenkin yhteistyön yleistavoitteena on siirtyminen älykkääseen ja kestävään vihreään kasvuun, jossa huomioidaan sekä sosiaaliset että ympäristöön liittyvät haasteet mukaan lukien ilmastoasiat ja maapallon lämpeneminen. Kestävä kehitys edistää investointeja ja innovaatioita tulee tukea ja kannustaa. Pohjoismaissa on erityisesti syytä edistää vihreän teollisuuden ja kiertotalouteen perustuvien liiketoimintamallien, sinisen biotalouden sekä älykkäiden energiajärjestelmien energiantuotannon kestävä kehittäminen. Pohjoismaiden ministerineuvosto on työskennellyt pitkäjänteisesti näiden kysymysten parissa jo useita vuosia, erityisesti EU:n Itämeri-strategian osana toimivan biotalousaloitteen *Horizontal action leader* -tehtävissä.

Useilla Pohjoismailla on aluekehittämisen kansallinen strategia, jonka selkein osatekijöinä ovat vihreä kasvu ja biotalous yhdistettynä vihreään yrityskehitykseen ja innovaatioihin. Monet maat ovat myös nostaneet esiin vihreän kasvun ja biotalouden tai sinisen biotalouden Pohjoismaiden ministerineuvoston viimeaikaisissa puheenjohtajakauden ohjelmissaan, kuten esimerkiksi Islanti (NordBio-hanke) sekä Tanska ja Suomi (sininen biotalous). Myös arktinen alue on ollut keskeisellä sijalla, erityisesti NordBio-hankkeessa ja arktisessa biotalousohjelmassa.

Vihreän kasvun sekä ympäristö- ja ilmastotavoitteiden saavuttamisen edellytykset vaihtelevat suuresti eri alueiden välillä. Aluepolitiikan sektorilla pyritään sen vuoksi selvittämään eri alueiden vihreän kasvun mahdollisuuksia sekä sitä, miten alueet voivat edistää kansainvälisten ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamista Pohjoismaissa. Pohjoismaiden alueellisten strategioiden ja innovaatioympäristöjen jatkokehitys on tärkeällä sijalla vihreän kasvun ja biotalouden mahdollisuuksien esiin nostamiseksi ja hyödyntämiseksi.

Osaamisen ja pääoman saatavuudesta huolehtiminen

Osaamisen saatavuudesta huolehtiminen paikallisilla ja alueellisilla työmarkkinoilla on yksi tärkeimmistä Pohjoismaiden aluekehityksen kysymyksistä. Sen avulla voidaan sekä säilyttää että kehittää nykyisiä yrityksiä ja luoda uusia esimerkiksi digitalisoinnin ja vihreän kasvun aloilla. Lisäksi maahanmuuttajien osaamisen ja työmarkkinoiden tarpeiden kohtaamisesta huolehtiminen sekä maahanmuuttajien pääsy työmarkkinoille on tärkeää. Sama koskee myös elinikäisen oppimisen joustavia järjestelmiä.

Alueelliset koulutuslaitokset ovat tärkeä edellytys paikallisten ja alueellisten innovaatioympäristöjen kehitykselle. Hyvistä ja innovatiivisista ideoista huolimatta riskipääoman saatavuus on usein rajoittava tekijä erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Sen vuoksi alueellisena haasteena on luoda kasvun edellytyksiä lisäämällä yhteistyötä tutkimus- ja innovaatioympäristöjen, yksityisten ja julkisten yritysten sekä riskipääomayritysten välillä.

Kestävän kasvun alueelliset strategiat

Kansallisten ja alueellisten strategioiden sekä paikallistason tehokkaammasta kytkennästä on keskusteltu ahkerasti Pohjoismaiden aluepolitiikassa. Alueellisen kehitysstrategian tavoitteena on kehittää aluetta suhteellisten etujen ja vahvuuksien pohjalta. Tässä tärkeänä ulottuvuutena on jo aiemmin mainittu EU:n ajama älykkään erikoistumisen käsite. Tällä hetkellä ei ole katsausta siitä, miten Pohjoismaiden alueet soveltavat ja käyttävät tätä konseptia strategioissaan tai miten sitä seurataan ja arvioidaan. Sen vuoksi tällä alalla on suuria mahdollisuuksia Pohjoismaiden yhteiseen oppimiseen ja vertailuun.

Yhtenä pyrkimyksenä on keskittyä erityisesti arktiseen alueeseen ja kytkeä yhteen arktisten kuntien älykkään erikoistumisen strategioita koskevia aiempia kehitysaloitteita sekä Arktisen kestävä

aluekehityksen mahdollisuuksia ja haasteita koskevia tulevaisuusanalyyskejä, joita on laadittu edellisen aluepoliittisen yhteistyöohjelman puitteissa.

Painopistealueella 2 tehtävän työn tavoitteet

Tavoitteena on edistää politiikan kehitystä sekä uusia ratkaisuja maiden kohtaamiin haasteisiin innovatiivisten ja muutосkykyisten alueiden osalta. Hankkeiden ja toiminnan tavoitteena on

– tarjota konkreettista tietoa ja esimerkkejä, tilastotietoa ja politiikan kannalta tärkeitä päätelmiä, jotta kaikilla politiikan tasoilla voidaan kannustaa ja kehittää innovatiivista alueellista taloutta, etenkin vihreää ja sinistä taloutta.

– tukea ja kannustaa alueellisia toimijoita innovaatiokykynsä ja kehitysmahdollisuuksiensa hyödyntämiseen.

– tuoda näkyville ja analysoida Pohjoismaiden sekä niiden alueiden haasteita ja esteitä innovatiivisten ja muutосkykyisten alueiden sekä vihreän kasvun ja älykkään erikoistumisen edistämässä ja mahdollisuuksien mukaan esitellä strategia- tai ratkaisuesimerkkejä.

Tuloksiksi odotetaan tavoitteiden mukaisten toimien toteuttamista kaikissa priorisoinneissa, joita ovat **vihreä kasvu, sininen kasvu, bionalous, älykkäät energiajärjestelmät, tarvittavan osaamisen ja pääoman saatavuus sekä kestävä kehityksen alueelliset strategiat**. Näistä toimista saadaan konkreettisia tuloksia ja oppeja, joita pohjoismaiset toimijat voivat hyödyntää kehittäessään aluepolitiikkaa. Toimien suuntausta ja erityisiä tavoitteita täsmennetään ja selvennetään teemaryhmien ohjelmissa.

Kohderyhminä ovat kansalliset, paikalliset ja alueviranomaiset sekä toimijat ja organisaatiot, jotka työskentelevät Pohjoismaiden aluepolitiikan, innovaatioiden ja elinkeinoelämän kehityksen parissa. Tehokas osaamisen välitys varmistetaan määrittelemällä selkeä kohderyhmä kunkin teemaryhmän työohjelmassa selkeän viestintäsuunnitelman avulla ja kohderyhmien säännöllisellä vuoropuhelulla.

2.3. Painopistealue 3: Kestävät kaupungit ja kaupunkikehitys

Kaupunkien haavoittuvuuden vähentäminen, ympäristöä säästävät liikennejärjestelmät ja paikalliset energiaratkaisut ovat tärkeitä kysymyksiä sekä Pohjoismaiden alueille että suurkaupunkien kestäväälle kehitykselle. Aluepolitiikan parissa priorisoidaan asumista, liikennettä sekä energiajärjestelmiä ja ilmastonmuutokseen sopeutumista koskevia kysymyksiä. Kaupungistumisen ja väestön keskittymisen vaikutukset kaupunkiin aiheuttavat paljolti samoja haasteita Pohjoismaalle, Ahvenanmaalle, Färösaarille ja Grönlannille, olivatpa kyseessä sitten metropolit tai pienet ja keskisuuret kaupungit. Haasteena on saada aikaan älykästä kasvua, kehittää pienen ympäristövaikutuksen kaupungeja, torjua eriytymistä, luoda kiinnostavia ja osallistavia ympäristöjä, hyödyntää digitalisoinnin mahdollisuuksia älykkäiden kaupunkien kehittämisessä sekä vähentää kaupunkien ja niitä ympäröivän maaseudun vastakkainasettelua. On tärkeää, että Pohjoismaiden kaupungit ovat kaikkien kannalta vetovoimaisia, toimivia ja turvallisia. Pohjoismaiden kaupungistumiskehitys on vuosien saatossa ollut samankaltaista ja niiden suunnittelu- ja hallintojärjestelmät muistuttavat toisiaan. Maiden sisällä ja välillä on taas toisaalta tarpeeksi suuria eroja, jotta eri alueet voivat oppia toisiltaan kaupunkien aluekehityksestä. Kestävään rakentamiseen, arkkitehtuuriin ja kaupunkikehitykseen keskittyvää Nordic Built Cities -hanketta on mielenkiintoista seurata ja pohtia suhteessa painopistealueeseen etenkin idea- ja konseptiviennissä, jota voidaan kehittää edelleen suunnittelun ja kestävä kaupunkikehityksen parissa.

Yhteistyöohjelman priorisoinnit

Sosiaalinen kestävyys ja tasa-arvo

Sosiaalinen kestävyys ja muuttoliike ovat Pohjoismaiden päähaasteita vetovoimaisten ja kestävien kaupunkien kehittämisessä. Sosiaalinen koheesio ja yhteiskunnallisen sopimisen malli ovat Pohjoismaiden vahvoja kansainvälisiä kilpailuetuja, mutta ne haastaa lisääntynyt eriytyminen ja suuret sosioekonomiset erot erityisesti kaupunkialueilla. Kaupunkeihin suuntautuneen muuttoliikkeen seuraukset eriytymisen, asumisen ja paikallisuuden osalta ovat tärkeitä kysymyksiä, joihin tulee paneutua ja joihin liittyen tulee laatia toimintasuunnitelmia ja toimenpiteitä ottaen huomioon eri ulottuvuuksia, kuten elämänlaatu, kansanterveys sekä oikeus kaupunkiin ja julkiseen tilaan. Erityisesti tulee selvittää sosiaalisen kestävyden ja tasa-arvon käsitettä kaupunkisuunnittelussa sekä uudenlaisia osallistumisen muotoja kaupunkien suunnittelussa ja muokkaamisessa – etenkin monikulttuurisemman Pohjolan näkökulmasta.

Yhteiskuntasuunnittelu

Pohjoismaiden kaikkien alueiden suurena haasteena ovat päätösten legitimitetin ja tehokkuuden väliset jännitteet ja jännite demokraattisesti ankkuroitujen suunnitteluprosessien ja taloudellisesti järkevien prosessien välillä. Monilla alueilla on asuntopula ja ympäristöhaasteet ovat suuria, ja lisäksi suunnittelukysymykset ovat hajautuneet. Toisaalla haasteena ovat puolestaan harvempaan asuttujen rakenteiden suunnittelu ja esimerkiksi tyhjät rakennukset. Pohjoismaiden kannalta mielenkiintoinen kysymys on teknologian merkitys kehitykselle, kuten esimerkiksi suunnitteluprosessien digitalisoinnin mahdollisuudet, sosiaalisen median ja big data -tietovarantojen hyödyntäminen yhteiskuntasuunnittelussa sekä niihin liittyvät mahdolliset haasteet. Tässä yhteydessä toinen erityisen tärkeä kysymys on strategisen aluekehitystyön ja kunnallisen yleiskaavoituksen väliset suhteet. Se liittyy etenkin luvun 2.4. horisontaaliseen ulottuvuuteen, joka koskee tämänhetkisiä kunta- ja alueuudistuksia.

Kaupungin viihtyvyystekijät pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa – kaupungin ja maaseudun välinen suhde

Nykyisen ihanteen mukainen tiivis kaupunkirakenne siihen liittyvine viihtyvyystekijöineen ei koske enää pelkästään suurkaupunkeja, vaan myös pieniä ja keskisuuria kaupunkeja. Mielenkiintoinen käytäntöön ja osaamiseen liittyvä haaste onkin se, millaista kaupunkipolitiikkaa pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa voidaan tehdä ja miten houkuttelevia kaupunkiympäristöjä voidaan kehittää. Tiivis kaupunkirakenne mahdollistaa ympäristöä säästävien liikennejärjestelmien ja paikallisten energiaratkaisujen kehittämisen, minkä vuoksi asiaa on mielenkiintoista tarkastella jatkossakin tällä painopistealueella. Kaupungin ja maaseudun sekä harvaan ja tiheään asuttujen alueiden väliset suhteet muuttuvat kaupungistumisen seurauksena. Teknologiakehitys yhdistettynä kulttuuriseen ja taloudelliseen globalisaatioon tekee myös suhteista entistä monisyisempiä. Tässä yhteydessä tulee myös pohtia perusteellisesti kaupungin ja maaseudun keskinäistä suhdetta erityyppisillä toiminnallisilla kaupunkialueilla sekä alueiden välistä yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta, jotta seuraavana askeleena voidaan kehittää älykästä ja tehokasta yhteistyötä.

Arktisen alueen kasvavat ja kehittyvät kaupungit

Kestävien kaupunkien parissa tehtävässä työssä on mielenkiintoista keskittyä arktisen alueen kasvaviin kaupunkeihin. Monet arktisen alueen kaupungit ovat suurten muutosten edessä, ja alueella on hyviä esimerkkejä kaupunkien muutoksesta ja kaupunkikehityksen mielenkiintoisista prosesseista.

Painopistealueella 3 tehtävän työn tavoitteet

Tavoitteena on edistää politiikan kehitystä ja ehdottaa uusia ratkaisuja maiden haasteisiin kestävästä kaupunkikehityksen osalta. Hankkeiden ja toiminnan tavoitteena on

- tarjota konkreettista tietoa ja ratkaisuja maiden kohtaamiin ongelmiin, jotka liittyvät kaupunkikehitykseen sekä kaupunkien ja suurkaupunkialueiden muiden osien, alueiden ja maiden vuorovaikutukseen.
- auttaa selventämään ja tehostamaan strategisen aluekehitystyön ja kunnallisen yleiskaavoituksen suhdetta.
- kannustaa Pohjoismaiden alueiden ja kaupunkien väliseen tiedonvaihtoon ja oppimiseen konkreettisista toimista ja kestävästä kaupunkikehityksestä koskevasta politiikasta seuraavilla aloilla: eriytyminen ja asuminen; ilmasto, ympäristö- ja energiajärjestelmät; elämänlaadun parantaminen ja kansanterveys; oikeus kaupunkiin ja julkiseen tilaan sekä suunnitteluun osallistuminen.

Tuloksiksi odotetaan tavoitteiden mukaisten toimien toteuttamista kaikissa priorisoinneissa, joita ovat **sosiaalinen kestävyys ja tasa-arvo, yhteiskuntasuunnittelu, pienten ja keskisuurten kaupunkien viihtyvyystekijät sekä kasvavat ja kehittyvät arktiset kaupungit**. Näistä toimista saadaan konkreettisia tuloksia ja oppeja, joita pohjoismaiset toimijat voivat hyödyntää kehittäessään aluepolitiikkaa. Toimien suuntausta ja erityisiä tavoitteita täsmennetään ja selvennetään teemaryhmien ohjelmissa.

Kohderyhminä ovat keskeiset, alueelliset ja paikalliset viranomaiset sekä aluepolitiikan ja kestävästä kaupunkikehityksen parissa työskentelevät toimijat ja organisaatiot Pohjoismaissa. Tehokas osaamisen välitys varmistetaan määrittelemällä selkeä kohderyhmä kunkin teemaryhmän työohjelmassa selkeän viestintäsuunnitelman avulla ja kohderyhmien säännöllisellä vuoropuhelulla.

2.4. Horisontaaliset näkökulmat

Tasa-arvo, kestävä kehitys sekä lasten ja nuorten osallistaminen ja osallisuus ovat pohjoismaisen tavaramerkin keskeisiä tekijöitä, ja Pohjoismaat asemoituvat usein näiden alojen edelläkävijöinä. Strategisissa asiakirjoissaan, kuten esimerkiksi *Hyvä elämä kestävässä Pohjolassa* ja *Lapset ja nuoret Pohjolassa – Pohjoismaiden ministerineuvoston poikkialueellinen strategia 2016–2020*, Pohjoismaiden ministerineuvosto nostaa esille kaksi horisontaalista teemaa, jotka huomioidaan myös tässä yhteistyöohjelmassa. Nämä teemat ovat **lasten ja nuorten edellytykset ja mahdollisuudet sekä taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristön kestävyys** (pohjoismaainen *GRO-portaali* toimii yhteistyöohjelmaan liittyvien hankkeiden prosessityökaluna). **Tasa-arvonäkökulma** tulee sisällyttää kaikkeen toimintaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikki edellä mainitut ulottuvuudet sisältyvät yhteistyöohjelman toteutukseen.

Kotoutuminen ja väestökehitys muodostavat nykyään Pohjoismaiden aluekehityksen perusedellytykset ja ne tulee ottaa huomioon kaikilla kolmella painopistealueella. Väestökehitykseen liittyvät haasteet vaikuttavat maaseudun kehittämismahdollisuuksiin, alueiden ”älykkäisiin” strategioihin ja tarvittavan osaamisen saatavuudesta huolehtimiseen sekä kaupunkien kasvun ja suunnittelun edellytyksiin. Työssä tulee ottaa huomioon myös Pohjoismaiden sektorienväliset aloitteet, joita kehitetään entistä paremman kotoutumisen aikaansaamiseksi.

Arktisella alueella on usein erityisiä edellytyksiä ja haasteita tähän yhteistyöohjelmaan sisältyvillä painopistealueilla. Itse aiheet ja kysymykset ovat usein samoja kuin Pohjoismaiden muillakin alueilla, mutta niihin vaikuttavat ja niitä korostavat arktisen alueen ilmasto, harva asutus, etäisyydet, kulttuuri

sekä maan käyttöoikeuteen liittyvät kiistat. Kaikilla painopistealueilla on tärkeää sisällyttää ja ottaa huomioon arktinen alue ja sen kehitys toteutettavissa hankkeissa ja toiminnassa.

Kunta- ja alueuudistukset, yhdistymiset, uudet ohjaus- ja organisaatiomuodot, vastuunjako, kaupunkiseudun yhteistyö ja vastaavat muutokset ovat jatkuvasti ajankohtaisia kysymyksiä Pohjoismaissa. Kunta- ja alueuudistuksiin liittyy myös ongelmia, ja kokemustenvaihdosta on paljon hyötyä uudistusprosessien eri vaiheissa oleville Pohjoismaille ja alueille.

3. Yhteistyöohjelman toteutus

Aluepolitiikan pohjoismaisen yhteistyöohjelman 2017–2020 täytäntöönpano tapahtuu pääasiassa kolmen teemaryhmän alaisuudessa, joista jokainen vastaa oman panostusalueensa toteuttamisesta aluepolitiikan virkamieskomitean toimeksiannosta ja tiiviissä yhteistyössä Nordregion kanssa. Myös aluepolitiikan alalla toimivat pohjoismaiset laitokset osallistuvat ohjelman toteuttamiseen.

3.1. Aluepoliittiset teemaryhmät

Teemaryhmien päätavoitteena on edistää aluepolitiikan toimijoiden tiedon- ja kokemustenvaihtoa Pohjoismaissa sekä Ahvenanmaalla, Färsaarilla ja Grönlannissa. Ne myös nostavat esiin politiikanalan pohjoismaisia näkökulmia sekä aluepoliittisten kysymysten merkitystä Pohjoismaiden kestäväen kehityksen ja kasvun kannalta. Yhteistyöohjelman toteuttamista varten perustettavat teemaryhmät kytketään aiemmin esiteltyihin painopistealueisiin. Teemaryhmien työssä hyödynnetään myös Pohjoismaiden aluepoliittisen yhteistyön aiempien työryhmien kerryttämiä tietoja ja kokemuksia. Perustettavat teemaryhmät toimivat seuraavien aiheiden parissa:

1. *Kestävä maaseutukehitys*
2. *Innovatiiviset ja uudistuskykyiset alueet*
3. *Kestävät kaupungit ja kaupunkikehitys*

Teemaryhmien tehtävänä on koota Pohjoismaista keskeisiä kiinnostuneita kansallisen ja alueellisen tason toimijoita omalle painopistealueelleen. Tärkeänä edellytyksenä on, että toiminta jalkautetaan ja sitä priorisoidaan kaikissa toimintaa toteuttavissa Pohjoismaissa. Vastuu siitä kuuluu ensi sijassa Pohjoismaiden ministeriöiden edustajille. Teemaryhmien kokoonpano ja suuntaus voivat vaihdella painopistealueen mukaan. Pohjoismaiden ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä voidaan myös toteuttaa eri tavoin eri teemaryhmissä. Tärkeää on myös se, että toteutettavista toimista on hyötyä niin kaikille Pohjoismaille kuin Ahvenanmaalle, Färsaarille ja Grönlannille.

Teemaryhmissä toimivat Pohjoismaiden edustajat, jotka johtavat ja koordinoivat ryhmän työtä yhteistyössä muiden osallistuvien maiden ja toimijoiden kanssa. Edellisestä yhteistyöohjelmasta saatujen kokemusten perusteella on keskeistä, että kaikki Pohjoismaat osallistuvat kaikkien työryhmien toimintaan. Teemaryhmän tavoitteena on sekä saada aikaan pohjoismaista hyötyä ja lisäarvoa että keskustella ajankohtaisista aluepoliittisista kysymyksistä, joten painopistealueiden ja teemaryhmien on herätettävä kaikkien maiden kiinnostus.

Edellisen yhteistyöohjelman parissa havaittiin myös, miten keskeistä on osallistaa varhaisessa vaiheessa ja selkeällä tavalla alueellisia toimijoita yhteistyöohjelman toteutukseen.

Pohjoismaiden ja alueiden ensisijaisten edustajien lisäksi myös muita asianomaisia toimijoita tulee osallistaa teemaryhmien työhön osaamisen, verkostojen ja analyysien laajentamiseksi. Niitä voivat olla

tutkimuslaitokset tai muut akateemiset toimijat, konsultit tai Pohjoismaiden muut asiantuntijaorganisaatiot.

Etenkin tiedon levittämiseksi sekä osaamisen ja kokemusten saamiseksi työhön osallistetaan kyseisistä asioista vastaavia kansallisia viranomaisia Pohjoismaissa. Se edistää myös aluepoliittisen toiminnan tiedon ja osaamisen levittämistä pohjoismaisella tasolla. Tätä voidaan toteuttaa esimerkiksi käyttämällä viiteryhmiä eri aloitteissa tai osallistamalla toimijoita poliittisiin analyysiin tai suosituksiin.

Jotta voitaisiin seurata ja arvioida teemaryhmien toimintaa sekä painopistealueiden ja Pohjoismaille vuosiksi 2017–2020 asetettujen aluepoliittisten tavoitteiden toteuttamista, jokaiselle teemaryhmälle ja sen painopistealueelle laaditaan aluksi työohjelma. Siinä määritellään konkreettiset tavoitteet, mikä edistää toimien selkeämpää priorisointia kullakin painopistealueella.

Työohjelma sisältää teemaryhmän vuosittaisen toiminnan budjetin, aikataulun ja toiminnot. Siinä myös selvennetään ja kuvataan, miten esimerkiksi NORAn, raja-aluekomiteoiden ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään. Työohjelma laaditaan teemaryhmän puheenjohtajan johdolla ryhmän aloittaessa työnsä, ja se jalkautetaan ja hyväksytään aluepolitiikan virkamieskomiteassa (ÄK-R) sen kokouksessa pidettävän ohjelmaesittelyn ja siitä käytävän keskustelun pohjalta. Teemaryhmän puheenjohtaja laatii vuosittain raportin työn etenemisestä Pohjoismaiden aluepolitiikasta vastaaville ministereille sekä ehdottaa vähintään yhtä aihetta perusteellisempaan käsittelyyn ministerikokouksen yhteydessä. Ehdotuksen tulee puolestaan perustua teemaryhmän työssä laadittuun aineistoon.

Nordregiolla on keskeinen asema teemaryhmien työskentelyn tukemisessa ohjelmakaudella sekä sihteeristötoimintojen että määrätietoisesta strategisesta osaamistuen kautta. Sen pohjana on selkeä jalkauttaminen ja vastuunjako organisaatiossa sekä teemaryhmien välisen yhteistyön jatkuva laadunvarmistus. Nordregiolla on myös päävastuu viestinnästä sekä teemaryhmien keräämien tietojen ja tulosten levittämisestä – läheisessä yhteistyössä ministeriöiden ja alueellisten toimijoiden kanssa.

Jotta yhteistyöohjelma edistäisi myös Pohjoismaiden työtä EU:ssa, perustetaan lisäksi EU-koordinoinnin ryhmä. Työryhmä jatkaa edellisen yhteistyöohjelman aikana toimineen EU-verkoston työtä. Työryhmän tehtävänä on edistää oppimista ja tiedonvaihtoa EU-asioissa sekä Pohjoismaiden osallistumista eurooppalaisiin ohjelmiin, strategiaihin ja rahastoihin, kuten esimerkiksi Itämeri-strategiaan, Interreg-ohjelmiin ja rakennerahastoihin.

4. Sektorin rakenne

Pohjoismaiden aluepoliittista yhteistyötä tehdään elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvostossa (MR-NER), aluepolitiikan virkamieskomiteassa (ÄK-R), Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristössä, Nordregiossa sekä raja-alueyhteistyön puitteissa raja-aluekomiteoissa, NORAssa ja Länsi-Pohjolan rahastossa.

4.1. Elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto (MR-NER)

Elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto (MR-NER) on Pohjoismaiden aluepoliittisen yhteistyön ylin päättävä elin. Pohjoismaiden aluepolitiikasta vastaavat ministerit muodostavat ministerineuvoston yhdessä Pohjoismaiden energia- ja elinkeinoministerien kanssa. Ministerit kokoontuvat kerran tai kaksi vuodessa.

Ministerineuvostossa päätetään Pohjoismaiden aluepoliittisen yhteistyön strategisista suuntauksista. Pohjoismaiden aluepolitiikasta vastaavien ministerien kokouksissa keskustellaan mielenkiintoisista poliittisista aiheista, vaihdetaan kokemuksia ja kehitetään uusia yhteistyömuotoja.

4.2. Aluepolitiikan virkamieskomitea (ÄK-R)

Virkamieskomitea vastaa ministerineuvoston työn asiasisällöstä ja hallinnosta tiiviissä yhteistyössä Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristön kanssa. Virkamieskomitean puheenjohtajuus kiertää vuosittain maiden välillä. Puheenjohtajamaa vastaa virkamieskomitean työn johtamisesta. Virkamieskomitea on tiedon- ja kokemustenvaihdon foorumi sekä kollegoiden välinen keskusteluareena, joka edistää osaltaan maiden politiikan kehittämismahdollisuuksia. Se seuraa yhteistyöohjelman toteutusta ja saa tulokset ohjelmaan liittyvistä toimista.

4.3. Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö

Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristön tehtävänä on tukea Pohjoismaiden osallistumista aluepoliittiseen yhteistyöhön toimimalla ennen kaikkea hallinnollisena tukena aluepoliittisen yhteistyön puheenjohtajamaalle. Lisäksi sihteeristöllä on erityinen tehtävä Pohjoismaiden ministerineuvoston sektorien välisen yhteistyön edistämiseksi.

4.4. Nordregio – aluekehityksen pohjoismainen osaamiskeskus

Nordregion tehtävänä on osallistua Pohjoismaiden ministerineuvoston aluepoliittiseen yhteistyöhön tukemalla aluepolitiikan virkamieskomiteaa (ÄK-R) sekä elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvostoa (MR-NER).

Sen vastuulla on aluepolitiikan sekä alueellisen kehittämisen ja suunnittelun tutkimus, neuvonta ja viestintä, mikä osaltaan edistää tasapainoista ja kestävästä kehitystä Pohjoismaissa arktinen alue mukaan lukien. Nordregion tulee säilyttää asemansa alueellisten selvitysten johtavana tutkimuslaitoksena Euroopassa ja kehittää sitä sekä osallistua jatkossakin aktiivisesti eurooppalaisiin tutkimusohjelmiin, kuten ESPON- ja Horisontti 2020 -ohjelmiin sekä keskeisiin Interreg-ohjelmiin. Nordregion tehtävänä on toimittaa tietoa ja laatia koko Euroopan kattavia alueellisia analyyseja sekä arvioida kansallisia ja eurooppalaisia tukiohjelmiä.

Nordregio toimii pohjoismaisena tutkimus-, neuvonta- ja analyysilaitoksena, joka keskittyy strategiseen ja ministerineuvoston sektorien politiikan kannalta olennaiseen tutkimukseen. Aluepoliittisten asioiden asiantuntijana, osaamisen välittäjänä ja pohjoismaisena osaamispankkina Nordregio antaa asiantuntevaa ja tehokasta tukea ministerineuvostolle sekä kansallisille, paikallis- ja alueviranomaisille. Nordregio ylläpitää ja kehittää tilastotietokantaansa karttakuvauksineen sekä Pohjoismaiden aluekehityksen analysointiin tarkoitettua interaktiivista NordMap-karttatyökalua.

Nordregio on keskeinen toimija yhteistyöohjelman toteuttamisessa ja se suunnittelee ja toteuttaa yhdessä aluepolitiikan virkamieskomitean ja jokaiselle painopistealueelle perustettavien teemaryhmien kanssa ohjelman toteuttamiseksi tarvittavia toimia. Nordregion tehtävänä on välittää yhteistyöohjelman toteuttamisesta tietoa ja tuloksia asianomaisille kohderyhmille tiedotuskanaviensa kautta sekä osallistumalla kansallisiin ja alueellisiin verkostoihin ja foorumeihin.

4.5. Raja-alueyhteistyö

Rajat ylittävä yhteistyö ja rajaesteet ovat olleet jo pitkään keskeisellä sijalla pohjoismaisessa yhteistyössä. Pohjoismailla on pitkä kokemus maiden välisestä yhteistyöstä ja ne ovat aktiivisesti pyrkineet poistamaan rajaesteitä. Pohjoismaiden kaikilla raja-alueilla on tehty yhteistyötä jo pitkään, ja muun muassa sen pohjalta Pohjolaa pidetään edelläkävijänä Euroopan rajat ylittävässä yhteistyössä. Konkreettisenä esimerkkinä voidaan mainita onnistuneet pohjoismaiset Interreg-ohjelmat. Pohjoismaiden ministerineuvoston raja-alueyhteistyön tavoitteena on:

- hyödyntää mahdollisuuksia ja poistaa valtionrajojen aiheuttamia esteitä toimivilla yhtenäisillä raja-alueilla.
- edistää Pohjoismaiden raja-alueiden kehitystä, innovaatiota ja kasvua.

Pohjoismaiden raja-alueyhteistyön voidaan sanoa koostuvan kahdesta eri osasta, joiden tavoitteena on edistää yleistavoitteita:

- raja-aluekomiteat, jotka toimivat Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan välisillä raja-alueilla.
- Pohjoismainen Atlantti-yhteistyön laitos (NORA), joka toimii Färsearilla, Grönlannissa, Islannissa sekä Pohjois- ja Länsi-Norjassa.

NORA ja raja-aluekomiteat pyrkivät ensi sijassa parantamaan raja-alueiden elinkeinoelämän kilpailukykyä, löytämään ja poistamaan rajaesteitä, kehittämään kestäviä ja ympäristöä säästäviä ympäristö- ja energiaratkaisuja sekä kehittämään raja-alueiden infrastruktuuria ja yhteyksiä.

Raja-aluekomiteat

Raja-aluekomiteat ovat jäsenjärjestöjä, jotka kokoavat yhteen Pohjoismaiden raja-alueiden kehitystä edistäviä paikallisia ja alueellisia toimijoita. Yhteistyön paikallinen ja alueellinen jalkauttaminen on keskeistä ja sen ansiosta toiminta on elinvoimaista ja kehittyä jatkuvasti. Pohjoismaiden ministerineuvosto kuuluu raja-alueyhteistyön ja raja-aluekomiteoiden laajaan rahoittajajoukkoon. Raja-aluekomiteoihin käytettävät pohjoismaiset varat luovat toiminnalle tärkeän pohjan.

Raja-aluekomiteat ovat yhdessä NORAn kanssa elintärkeä osa Pohjoismaiden raja-alueyhteistyötä, ja elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto aikoo jatkossakin keskittyä pohjoismaiseen raja-alueyhteistyöhön. Jotta Pohjoismaiden ministerineuvoston raja-alueyhteistyölle asetettuja tavoitteita saataisiin konkretisoitua, yhteistyöohjelman 2017–2020 puitteissa aikeena on laatia pohjoismainen raja-aluestrategia. Strategian tarkoituksena on tukea Pohjoismaiden ministerineuvoston raja-alueyhteistyötä ja selvittää raja-aluekomiteoiden osuutta pohjoismaisessa yhteistyössä ja yhteistyöohjelman täytäntöönpanossa. Elinkeino-, energia- ja aluepolitiikan ministerineuvosto rahoittaa raja-aluekomiteoita, minkä seurauksena raja-aluekomiteat raportoivat vuosittain toiminnastaan aluepolitiikan virkamieskomitealle. Raja-aluestrategian kautta voidaan saada aikaan ja turvata selkeämpi kytkentä raja-aluekomiteoiden osallistumisen ja yhteistyöohjelman toteutuksen välillä. Strategian avulla varmistetaan myös aluepolitiikan virkamieskomitean kanssa tehtävän yhteistyön muodot sekä seuranta ja raportointi.

NORA

NORAn rahoittajia ovat Pohjoismaiden ministerineuvosto sekä yhteistyöhön osallistuvat Färsearet, Grönlanti, Islanti ja Norja. NORA toimii Pohjois-Atlantilla ja arktisella alueella, ja sen työtä ohjaa tällä hetkellä strateginen ohjelma, jonka voimassaolokausi on ollut 2012–2016. Laitos kehittää Pohjois-Atlantin ja arktisen alueen kannalta strategisten alojen verkostoja ja hankkeita.

Yhteistyöohjelman puitteissa laaditaan myös NORAn strategia. Tulevan kauden 2017–2020 strategian lähtökohtana on aluepoliittinen yhteistyöohjelma, ja strategiassa selvennetään ja konkretisoidaan NORAn

roolia ja osuutta ohjelman toteuttamisessa. Näin vahvistetaan kytköstä Pohjoismaiden aluepoliittisen yhteistyön suunnan ja NORAn välillä. Strategian puitteissa tulee kehittää myös aluepolitiikan virkamieskomitean kanssa tehtävän yhteistyön muotoja sekä työn seuraamista ja raportointia.

Pohjoismaiden ministerineuvosto on havainnut lisäksi tarpeen edistää jatkossakin Pohjoismaiden raja-aluekomiteoiden ja NORAn sekä Nordregion välistä järjestelmällistä ja säännöllistä tiedon- ja kokemustenvaihtoa. Aluepolitiikan virkamieskomitea ja Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristö osallistuvat tavoitteen toteuttamiseen.

4.6. Länsi-Pohjolan rahasto

Pohjoismaiden ministerineuvosto on aluepoliittisen yhteistyöohjelman 2013–2016 puitteissa selvittänyt rahaston toimintaa ja organisaatiota. Se jatkaa Länsi-Pohjolan rahaston toiminnan seuraamista keskittyen erityisesti keinoihin tukea Färsaarten ja Grönlannin kehitystä.

4.7. Pohjoismaisen yhteistyön sektorien välisen koordinoinnin kehittäminen

Pohjoismaiden ajankohtaiset haasteet edellyttävät koordinoituja ratkaisuja ja koordinoitua yhteistyötä hallinnon eri tasojen välillä, mutta myös aluekehityksen kannalta tärkeiden politiikanalojen välistä koordinoitua. Jotta aluepoliittisesta yhteistyöstä saadaan pohjoismaista hyötyä ja siinä päästään aluepoliittisessa yhteistyöohjelmassa määritettyihin tavoitteisiin, tarvitaan laajempaa yhteistyötä pohjoismaisessa yhteistyössä samantyyppisten kysymysten kanssa työskentelevien sektorien kanssa.

Aluepolitiikan virkamieskomitealla on yhdessä Pohjoismaiden ministerineuvoston kanssa vastuu sektorienvälisen yhteistyön määrittämisestä ja toteuttamisesta yhteistyöohjelman puitteissa. Yhteistyöohjelman panostusalueiden pohjalta tulisi priorisoida paria konkreettista aihetta, joiden parissa kokeillaan ja syvennetään konkreettista yhteistyötä. Tällaisia aiheita voisivat olla esimerkiksi yhteistyö arktisen yhteistyöohjelman parissa tai entistä pidemmälle viety yhteistyö vihreän kasvun parissa elinkeinopolitiikan virkamieskomitean sekä maa- ja metsätalous-, kalastus-, vesiviljely- ja elintarvikeasiain virkamieskomitean kanssa. Osaamisen saatavuuteen liittyvissä asioissa voi olla ajankohtaista tehdä yhteistyötä työelämän virkamieskomitean kanssa.